

УДК 82.09(477.85),,188/19”:821.161.2Шев.

ПОЧАТКИ БУКОВИНСЬКОЇ ШЕВЧЕНКІАНИ

Володимир Антофійчук. Початки буковинської шевченкіани. У статті йдеться про зародження і становлення буковинської шевченкіани (кінець 1850-х – 1886 рр.), висвітлюється роль у цьому процесі Ю. Федьковича, С. Воробкевича та ін. Значну увагу приділено німецькомовній шевченкіані (Й. Г. Обріст, К. Е. Францоз), яка зародилася на теренах Буковини.

Ключові слова: Буковина, шевченкіана, Ю. Федькович, С. Воробкевич, Й. Г. Обріст, К. Е. Францоз.

Владимир Антофийчук. Начало буковинской шевченкианы.

В статье рассматривается зарождение и становление Буковинской шевченкианы (конец 1850-х – 1886 гг.), освещается роль в этом процессе Ю. Федьковича, С. Воробкевича и др. Значительное внимание уделено немецкоязычной шевченкиане (Й. Г. Обрист, К.Э. Францоз), которая зарождалась на Буковине.

Ключевые слова: Буковина, шевченкиана, Ю. Федькович, С. Воробкевич, И. Г. Обрист, К. Э. Францоз.

Volodymyr Antofychuk. The beginnings of Bukovinian Shevchenko studies.

The article deals with the origin and development of Bukovinian Shevchenko studies (end of 1850-1886), highlights the Y. Fed'kovych's, S. Vorobkevych's role in this process. Special attention is paid to German-speaking Shevchenko studies (Y. Obrist, K. Franzos), what begins in the territory of Bukovina.

Key words: Bukovina, Shevchenko studies, Y. Fed'kovych, S. Vorobkevych, Y. Obrist, K. Franzos.

У сучасній літературознавчій науці оперують близькими, але не тотожними термінами *шевченкіана* й *шевченкознавство*. Під першим розуміють „зібрання, сукупність творів літератури і мистецтва, пов'язаних із життям і творчістю Т. Г. Шевченка, а також усі видання його творів” [17]; під другим – „сукупність літературознавчих, мистецтвознавчих, мовознавчих, історичних, філософських досліджень про життя, творчість і громадську діяльність Шевченка” [16, с. 379]. У цій статті оперуватиму загальним поняттям *шевченкіана*, яке включає весь комплекс наукових праць і літературно-мистецьких творів про життя, творчість і громадську діяльність Т. Г. Шевченка, а також заходи, спрямовані на вшанування його імені.

Період зародження і становлення буковинської шевченкіани, який тривав понад чверть століття, охоплює кінець 1850-х – 1886 рр., тобто від перших згадок про поширення на Буковині творів Тараса Шевченка і відомостей про нього до висвітлення на сторінках місцевої періодики вшанування геніального поета з нагоди 25-их роковин від дня його смерті.

У свідомість буковинців Тарас Шевченко почав увіходити наприкінці 50-х – на початку 60-х років XIX ст. Його радо, усім серцем і душею приймали і в пишних палатах, і в оселях під солом'яними стріхами. Приймали, як і по всій Україні, сповнені радісної надії, що в „своїй хаті” нарешті запанує „своя й правда, і сила, і воля”, що люд наш як соборний народ постане в „сім’ї великій, в сім’ї вольній, новій” посеред цивілізованої світової спільноти.

Великий речник, новий пророк, „святої правди возвіститель” приходив до наших країн зі сторінок свого першого „Кобзаря” 1840 року, альманаху „Ластівка” 1841-ого, першого видання „Гайдамаків” 1842-ого, „Чигиринського Кобзаря” 1844-ого, лейпцігського видання 1859-ого, нового „Кобзаря” 1860-ого, петербурзьких видань 1867-ого, двотомних львівських „Поезій Тараса Шевченка” 1867-ого, галицьких часописів „Вечерниці”, „Слово”, „Мета”, „Нива”, „Львов’янин”, „Правда” тощо. Його „святе слово, святої правди голос новий” озивалося й із переписаного від руки, за влучним висловом Осипа Маковея, наче у середніх віках, йшло із уст в уста, щоб „пламенем узятися” і „людям серце розтопити”. Кобзарів образ поставав і в щорічних вечорах пам’яті та панахидах.

Одним із перших серед буковинців, хто прийняв Шевченка у своє серце, був **Юрій Федькович** (1843 – 1888). На смерть поета він відгукнувся віршем „Співацька добраніч на скін Тараса Шевченка”, який в 1861 р. опублікувало львівське „Слово”. У ньому Шевченко постає таким, яким його міг уявити талант двадцятисемирічного поета на основі ще дуже скупих відомостей про Великого Кобзаря і його значення в історії українського суспільства, які дуже

поволі приходили в той час на Буковину. Пізніше про цю одну із перших спроб поетичної шевченкіани відгукнеться Осип Маковей: „Сей Шевченко, якого Федькович малює в сій поезії, далеко не подібний до правдивого; видно Федькович тоді небагато ще читав із Шевченка. Його Тарас – то романтичний кобзар, котрий у ясну ніч тужить на могилі, що не нажився, що карали його тяжко. Співака на Україні неволять, а він навчився був орлом літати, степами гуляти, з козаками пробувати – і тому йому не подоба на світі бути, отже, й умирає! Вся сила Шевченка, як відомо не в романтиці, але, видно, так тоді думав буковинський поет про нього” [6, с. 191]. У цих словах суворого критика немає жодної нотки зверхності чи недооцінки твору початкуючого автора. Навпаки, відчуваємо щирі вболівання за те, щоби перед буковинською громадою відкрився справжній образ великого сина України, який на вівтар її свободи поклав власне життя. І вже нові Федьковичеві вірші постануть серед тих, де в художній формі осмислиться істинне значення Великого Кобзаря, увиразниться громадянський пафос його творчості. Водночас Юрій Федькович стане першим, хто ратуватиме за істинне, а не позірне пошанування пам’яті геніального поета, за те, щоби його заповіді українська людність зробила нормою свого життя:

...нам зіслав пророка
Небесний владика
І провів єго слово
Він добре й велико,
Єго слово до усіх нас!
А ми ж, пани-братя?
Він нам велів учитися
І других навчати,
Він нам казав по-своєму
Вести своє діло.
Він нам казав не по корчмах,
Ніже по весілях
Увихатись, а у своїй
І хаті, і школі
Добувати свого щастя,
І сили, і волі.
А ми ж єго послухали?
Удармось у груди
Та лишімо забріхувать
І себе, і люди,
Що ось то ми – і те, і те,
І те учинили!
Нічого ми не вчинили... [14, с. 154].

Утім, тема „Шевченко і Федькович” – надзвичайно різноманітна й багатоаспектна, вона вповні заслуговує на окрему розмову.

За свідченням Василя Сімовича, перше знайомство з творчістю Шевченка на Буковині пов’язане з невеличким молодіжним гуртком, до якого входили галичани – письменник і журналіст Кость Горбаль (1836 – 1903) і громадський діяч Лонгин Лукашевич (1839 – 1882), які мали великий вплив на Юрія Федьковича. Вони познайомилися із творами Шевченка за лейпцігським виданням 1859 року і через свого приятеля Антіна Кобилянського, тоді студента Чернівецького православного ліцею, сколихнули, як пише В. Сімович, молодими семінаристами [див.: 12, с. 91]. Як відомо, до лейпцігського видання увійшли твори Шевченка, заборонені царською цензурою: „Кавказ”, „Холодний Яр”, „Заповіт”, „Розрита могила”, „За думою дума роєм вилітає” („Гоголю”) та „І мертвим, і живим...”. Зрозуміло, чому ці поезії, позначені усвідомленням суті трагедії колишньої слави України і її колоніального животіння в умовах жорстокої дійсності царської Росії, справили таке потужне враження на чернівецьку молодь. Можливо, саме тому трьома роками пізніше з ініціативи місцевих семінаристів і гімназистів у церкві Св. Параскеви вперше на Буковині відслужать панахиду за Шевченком. Тож наступного року ми відзначатимемо відразу дві великі дати – 200-ліття від дня народження Великого Кобзаря і 150-річчя від дня першого прилюдного пошанування його імені на Буковині.

Панахида у церкві Св. Параскеви, яку відслужив о. Ізидор Мартинович, викликала широкий розголос серед громадськості краю. Про неї писала львівська газета „Слово” в ч. 21 від 11 (23)

березня 1864 р. „Сей акт, – йшлося в статті, – много доброго зділал, розбудив чувства в нашій молодіжї руської і показав, що і на Буковині ми од сна великого встали і про свою словесність гадати зачали” [цит. за: 6, с. 194]. Ці висновкові рядки „Слова” чернівецький поет Володимир Вознюк узяв за епіграф до свого вірша „Перше пошанування Кобзаря у Чернівцях 29 лютого (за ст. ст.) 1864 року”, в якому наголосив на суспільному значенні події:

...Була та панахида – наче віче
русинської громади Чернівців.
І то не був якийсь миттєвий вигад,
відчув народ в собі свій рідний дух.
Себе ламає, нищить панцир крига,
коли розбудить воду сонця рух.

...Буковина вставала з великого сну,
Україну поволі в собі відкривала.
Розбудив їх Шевченко у третю весну
з того часу, коли відійшов від загалу [3].

Серед перших українських інтелектуалів, які осмислили істинне значення Шевченка для нашого національного розвитку, був і **Сидір Воробкевич** (1836 – 1903). На основі багатьох фактів із його діяльності і художньої творчості робимо цікавий висновок стосовно того, як ширилися нашим краєм Шевченкові твори, які думки будили вони в буковинців, які надії подавали в щоденних суспільних проблемах і життєвих клопотах.

У 1864 р. С. Воробкевич із Руської Молдовиці, де він тоді жив і працював, надіслав до Львова гроші, прохаючи, щоб йому прислали „Кобзар”, а в листі повідомляв, що з Шевченка знає лише „Гайдамаки” та ще дещо про нього із журналу „Вечерниці” [див.: 5, с. 287–288]. Слід відзначити, що часопис „Вечерниці”, який був органом галицько-буковинських народівців і виходив у Львові від лютого 1862 до червня 1863 року, послідовно популяризував кращі здобутки української літератури. На своїх сторінках він опублікував низку творів Т. Шевченка: „Неофіти”, „Кавказ”, „І мертвим, і живим...”, „Русалка”, „Чернець”, „Холодний Яр”, „Чигрине, Чигрине”, „Плач Ярославни”, „Сон” („На панщині пшеницю жала...”), уривки з поем „Гайдамаки”, „Тарасова ніч” та ін.

Тож, виходить, С. Воробкевич на той час знав уже немало із Шевченка. Особливого значення і звучання цьому переліку надавало послання „І мертвим, і живим...”. Поема, за Степаном Смаль-Стоцьким, „завсіди робила і робить *могутнє* враження”. На думку вченого, „вона є синтезою Шевченкових думок про визволення України, є *живою програмою* для мертвих, живих і ненароджених земляків в Україні і не Україні, програмою національно-культурною, соціальною й політичною, в якій зовсім виразно визначена мета, політичний ідеал, означені зовсім певні завдання й подані засоби для здійснення ідеалу. *Це правдивий національний заповіт Шевченка*” [13, с. 138]. Ми не знаємо, як саме сприйняв С. Воробкевич цей твір, але, безперечно, можемо припустити, що послання посилювало його прагнення дізнатися про Шевченка якомога більше, остаточно вивірило особисту громадянську позицію, визначило характер і спрямування власної творчості – літературної і музичної.

Листи й твори С. Воробкевича дають підстави вважати, що завдяки Шевченкові він збагнув значення української мови для розвитку національного письменства. Тому, як і Юрій Федькович, закликав шанувувати Кобзаря не лише формально, а й конкретними справами, які б прислужилися розвитку рідної культури. У лютому 1867 року С. Воробкевич писав: „Т. Шевченко нам просвітив дорогу, він нам зірвав з очей густу заслону, він нам показав, що наша мова здібна до відображення найглибших чувств і найвищих гадок – величаймо і по смерті того, котрий нам много прислужився; величаймо його не лиш споминками та панахидами, величаймо його, яко його щирі і вірні наслідники, такими ділами, щоб наша мова, наша дума-пісня чим далі розвивалась” [цит. за: 10, с. 159].

Дослідники справедливо відзначають певний вплив Шевченка на оригінальну творчість С. Воробкевича. Зокрема, в розробці деяких історичних тем (поєми „Нечай”, „Тиміш Хмельницький”, поезія „Казнь Івана Підкови” тощо) буковинський автор скористався творчим досвідом свого великого попередника, а до цілої низки віршів поставив епіграфи з творів Шевченка, розробляючи ті чи інші мотиви цих творів [див.: 10, с. 159]. Вплив Шевченка особливо відчутно позначився на кращій історичній поемі С. Воробкевича „Мурашка”, в якій наслідування Шевченка виявилось не тільки в ритміці, а й у побудові окремих сцен та змалюванні образів [див.: 9, с. 74–

75, 76]. Але якщо говорити про вплив Шевченка на С. Воробкевича, то не можна оминати поезії буковинця „Заповіт”, назва якого, жанрові особливості, змістові інтонації, вибір топосів безпосередньо навіяні славнозвісним віршем „Як умру, то поховайте...”:

На цвинтарі не ховайте
Моє тіло, як умру:
Доста трути за життя ще
Вляли люди у мою
Душу; миру, супокою
І в могилі не дадуть.
Занесіть мене, де бистро
Гра водами синій Прут,
Де на березі високім
Верболози, знай, шумлять,
Де в повітрі риболови,
Колесуючи, летять.
Прут невпинним хвилі шумом
Мою тугу розжене –
Над синеньким Прутом, браття,
Поховайте ви мене [4, с. 68–69].

Велика заслуга буковинського Вербицького, як шанобливо називали С. Воробкевича його сучасники, в тому, що він одним із перших західноукраїнських композиторів звернувся до поезії Шевченка, створивши декілька десятків вокально-хорових композицій за його текстами, зокрема: „Думи мої...”, „Огні горять”, „Минають дні”, „Заросли стежки тернами”, „Три шляхи”, „Тече вода з-під явора” та ін. Уперше невеличка збірка із семи хорових творів С. Воробкевича на слова Шевченка була видана в Лейпцігу 1887 року й швидко розійшлася, ставши набуток співочих колективів Галичини й Буковини [8, 76].

Однак історія буковинської шевченкіани складалася не так просто, як може видатися на перший погляд. Засновані товариства „Руска Бесіда” (1869), „Руска Рада” (1870), „Союз” (1875) до певного часу не могли по-справжньому організувати чіткий ритм власне української справи. Як писав Василь Сімович, „у буковинських виданнях із тих часів про Шевченка не чути... Це були тяжкі для нашого народу часи, коли найталановитіша українська інтелігентна молодь, із різних причин, перебігала масами в румунський табор, то німечилась, то виїжджала за стипендії від російського консульства до Росії” [12, с. 92].

Та ситуація докорінно змінилася від 1884 р., коли на чолі українських товариств стали національно свідомі керівники, а з 1885 р. починають виходити газета „Буковина” і місячник „Бібліотека для молодезі, селян і міщан” тощо. У них час від часу з’являються шевченкознавчі матеріали. Активізувало цей процес і наближення 25-річчя від дня смерті Шевченка. З цієї нагоди в Чернівцях 28 березня 1886 р. відбувся урочистий вечір, на якому Степан Смаль-Стоцький виступив з доповіддю і майстерно прочитав „Наймичку”. „Грімкі оплески одушевленого збору, – повідомляла газета „Буковина”, – нагородили читавшого за его труд. Надіємось, що роковини смерті незабутного Тараса, праздновані сего року по раз першій на буковинській Русі, будуть повторяться од нині рік річно” [2]. Справді, тільки на двадцять п’ятий рік свого розвитку буковинська шевченкіана набирає певної системи, а головне, вона стає науковою. Найбільше в цьому їй прислужився **Степан Смаль-Стоцький** (1859–1938), автор багатьох шевченкознавчих студій, зокрема найвідомішої своєї праці „Т. Шевченко. Інтерпретації”, що була підготовлена і видана Українським науковим інститутом у Варшаві 1934 року з нагоди 120-річчя від дня народження поета і 75-річчя самого академіка.

Але чи не найважливіший підсумок буковинської шевченкіани першого періоду її існування – постання на теренах нашого краю німецькомовної шевченкіани. Завдяки їй літературна Європа приймала Шевченка у своє співтовариство, відкривала для себе не тільки українську літературу, а й українську історію і культуру, а разом із ними – і власне Україну, ту terra incognita, яка знаходиться в самісінькому серці континенту.

Німецькомовну шевченкіану Буковини започаткував **Йоганн Георг Обріст** (1843–1901), який походив із селища Єнбах, що в австрійському Тіролі. Після закінчення університету в Інсбруку він 1868 року прибув до Чернівців, де впродовж п’яти літ учителював у греко-православній реальній гімназії. У місті над Прутом австрійський письменник розгорнув активну літературну

діяльність, познайомився з багатьма українськими діячами. Це допомогло йому пізнати творчість Кобзаря, захопитися віщим словом українського поета, пробудило бажання представити його життя й творчість німецькою мовою, що й, урешті-решт, породило видання „*Тарас Григорович Шевченко, малоросійський поет. Нарис життя з додатком його поезій у вільному перекладі Й. Георга Обріста, Чернівці, 1870*”). Ця книжка складалася з двох частин – перша подавала літературно-критичний огляд життя і творчості Тараса Шевченка, а друга вміщувала його твори в перекладі німецькою мовою.

У своїй праці Й. Г. Обріст спирався на перший критико-біографічний нарис про українського поета „Тарас Шевченко. Його життя й твори” (Львів, 1865), написаний польською мовою журналістом і критиком Гвідо Батталі. Окрім того, австрійський літератор скористався допомогою С. Воробкевича, який робив підрядники для перекладів і підшукував для нього інформацію про українського поета. Про це, зокрема, довідуємося з листа С. Воробкевича до Ол. Барвінського, датованого квітнем 1870 р.: „От зле, що немає нігде доброї біографії нашого Т. Шевченка, мені її потрібно. Також потребував би-м дещо про нашу літературу після Шевченка, про його наслідників і про характер нашої Музи. Про се просив мене один учений німець, і я єму з Шевченкових творів не одно під руки дав” [цит. за: 8, с. 69]. Ол. Барвінський, як дослідив П. Никоненко, „надіслав спеціально написану ним для Й. Г. Обріста біографію Кобзаря та рекомендації щодо джерел, з яких можна почерпнути додаткову інформацію, а також попросив надіслати йому для ознайомлення завершену працю” [цит. за: 8, с. 69].

У першій частині своєї книжки Й. Г. Обріст говорив про Шевченка як „натхненного співця свободи і мученика за вільне слово”, як про поета, який „невтомно підготовлював визволення нижчих верств народу своєї Батьківщини”. І вже лиш одного цього, вважав він, „було б достатньо, щоб забезпечити благородному співцеві тривку славу” [цит. за: 7, с. 396]. Друга частина книжки подавала переклади чотирнадцяти творів Шевченка німецькою мовою – „Гамалі”, „Заповіту”, „Лілеї”, „Утопленої” та ін.

У перекладах Шевченка німецькою мовою Й. Г. Обріст прагнув буквальної точності. Але це, за оцінкою К. Е. Францоza, „призвело до того, що спосіб вислову в цих перекладах майже ненімецький. Навіть прозовий переклад міг би сказати розумному читачеві про Шевченка більше, ніж цей метричний. Мені нелегко це говорити – зворушлива старанність перекладача й справді заслуговує більшого пошанування” [15, с. 168].

Однак, як вважає авторитетний літературознавець і перекладач Петро Рихло, „у своїх кращих зразках Обріст упорався зі своїм завданням на рівні тодішнього розвитку теорії й практики перекладу і створив цілком прийнятні німецькомовні версії Шевченкових поезій” [11, с. 232]. Загалом, на його думку, „Обріст першим показав українського генія на повен зріст, і відтоді слава Кобзаря у німецькомовному світі невинно зростала” [11, с. 233]. Справді, завдяки книжці Й. Г. Обріста відомості про Шевченка потрапили до праць німецьких дослідників Й. Шерра, В. Каверау і В. Фішера, нею скористався і словенський критик К. Глазер [див.: 1, с. 59].

Українська громада Чернівців високо оцінила працю Й. Г. Обріста. На своєму засіданні товариство „Руска бесіда” від 4 січня 1871 року висловило йому подяку.

Про рівень шевченкіани Й. Г. Обріста свідчить і той факт, що його переклади ввійшли також до спеціального ювілейного випуску віденського журналу „*Ukrainische Rundschau*” („Український огляд”), який вийшов згодом окремою книжкою під назвою „Тарас Шевченко – найбільший поет України” (Відень, 1914).

Згаданий вище *Карл Еміль Француз (1848 – 1904)*, окрім перекладів Й. Г. Обріста, звернув увагу на ще дві спроби представити творчість Тараса Шевченка німецькою мовою. Першу з них здійснив Лео Габерман. „Добра німецька мова й добрі вірші, але від первинності Шевченка в ній залишилося небагато” [15, с. 168], – відгукувався про цей переклад К. Е. Француз. Проте він закликав Л. Габермана „до терпіння” у праці над перекладами Шевченка, бо той „був чудово обізнаний в обох мовах і демонстрував безперечні ознаки поетичного хисту” [15, с. 168]. На жаль, переклади Лео Габермана до нас не дійшли, мабуть, через трагічну смерть їх автора в лютому 1883 р., як і не збереглися до наших днів німецькомовні інтерпретації Шевченка, що належали віденському докторові Віктору Умлауфу фон Франквелю, який теж рано пішов з життя, переклавши з Шевченка, за словами К. Е. Францоza, „лише якусь дрібку, і цю дрібку без особливого успіху” [15, с. 168].

К. Е. Француз, який розпочинав свою літературну діяльність у Чернівцях, народився в місті Чорткові на Тернопільщині. На десятому році життя він утратив батька і разом з матір’ю

переїхав до Чернівців, де навчався в німецькій гімназії (1858 – 1867), активно займався видавничою справою, запізнався з Ю. Федьковичем, С. Воробкевичем, разом з Й. Г. Обрістом заснував літературний щорічник „Buchenblätter” („Букові листки”).

У 1870-х – 1880-х роках К. Е. Француз написав низку праць про українську літературу й Тараса Шевченка, зокрема: „Народна пісня українців” (1878), „Українці та їх співець” (1877, 1878), „Тарас Шевченко” (1878), „Українські поети” (1889), „Література українців” (1889). Найцінніше з цього доробку в книзі „Карл Еміль Француз. Ucraina: Культурологічні нариси” (Чернівці, 2010) представив у власному перекладі українською мовою професор Петро Рихло.

К. Е. Француз виростав і виховувався в галицько-буковинських суспільно-політичних і культурних реаліях середини ХІХ ст., тому ще змалку захопився мовою, історією і фольклором українців, створивши згодом на цю тему по-науковому глибокі й захоплюючі, за манерою викладу, розвідки. У Шевченкові він віднайшов те, що найбільше відповідало його суспільно-політичним та естетичним ідеалам – громадянську мужність, почуття соціальної та національної справедливості, відданість правді й свободі, неперевершеність художнього мислення, глибокий ліризм тощо. „В особі Тараса Шевченка, – акцентував К. Е. Француз, – був повільно замордований не тільки найбільший співець свого народу, а й поет найвищої, абсолютно естетичної проби. Його обдарування не встигло розгорнутися на повну силу, але вже те, що він створив, забезпечує йому безсмертя” [15, с. 167].

К. Е. Француз прямо не вказує на ті чинники, які передували появі унікального Шевченкового таланту, але в багатьох його працях вони так чи інакше постають у контексті розмов про історію, мову, фольклор і культуру українців. „Не можна говорити про долю малоросів, – писав він, – не згадуючи їхніх поетів, бо де ж вона втілена переконливіше, як не в їхніх віршах? І так само неможливо характеризувати цих поетів, не згадуючи того прокляття, яке вразило їхній народ” [15, с. 184].

Історію українців, цього численного народу, що „розселений від схилів Карпат до степових просторів потойбіч Дону” [15, с. 184], К. Е. Француз тлумачив як історію їх перманентної боротьби за свою національну незалежність із західними, північними і південними сусідами. Зазначаючи неймовірних утисків і гноблення, майже втративши свою інтелігенцію, яку поступово перемаювали на свій бік войовничі сусіди, українці, за переконанням К. Е. Францова, „залишилися нацією” [15, с. 188]. Бо пригноблені, стверджує він, „протиставляли своїм пригноблювачам насамперед зброю характеру – витривалість і терплячість. Проте не було нестачі й у духовній зброї, і поза всяким сумнівом малоросам робить честь та обставина, що вони навіть у цю похмуру епоху своєї історії можуть говорити про свого роду національну літературу, „про самобутній і живий духовний рух, що багатьма своїми рисами нагадує давні часи” (Піпін)” [15, с. 188–189]. Національний дух цього письменства, за К. Е. Французом, своїм корінням сягає часів Київської держави, коли було створено „Слово про Ігорів похід”, „Літопис” Нестора, „Києво-Печерський патерик”, проповіді Кирила Туровського – українські, за характеристикою австрійського культуролога, мовні пам’ятки. К. Е. Францова обурює те, що „цей національний скарб намагалися сфальшувати й відібрати” [15, с. 186] в українців, пригноблених агресивною Північчю. Але українці, на його думку, „навіть під чужим пануванням кількісно досягли вищих результатів, ніж об’єднані національним державним утворенням великороси, які тоді переважали їх числом щонайменше у п’ятеро” [15, с. 212].

Підтвердження своєї тези К. Е. Француз шукає й аргументовано знаходить у творчості Шевченка, поета, „якого за силою й глибиною обдарування не перевершує жоден інший поет слов’янського племені” [15, с. 183], „Кобзар” якого ознаменував собою „гостре акцентування національної сутності”, „задекларовану тенденцію бути рупором і проводирем уярмленого народу” [15, с. 229–230].

Тарас Шевченко, у розумінні К. Е. Францова, – „надзвичайно оригінальний і абсолютно неповторний” [15, с. 168], „не просто геній сам по собі, в ньому немовби втілений поетичний геній малоросів” [15, с. 161], „ліричний тенденційний поет” [15, с. 171], який „вийшов з народу й творив для народу” [15, с. 171]. Для нього твори Шевченка – це „ушляхетнена, поглиблена народна поезія” [15, с. 171]. Останнє набирає особливого значення і звучання тоді, коли взяти до уваги, з якою любов’ю і пієтетом ставився К. Е. Француз до української народної творчості, зокрема пісні. „Малороси загалом, – писав він, – є єдиним слов’янським народом, у якого лірика суттєво переважає” [15, с. 145]; „в ліриці цей народ багатший за будь-який інший слов’янський народ, ба навіть за будь-який інший народ світу” [15, с. 135]; „світ, у який ми заглядаємо, сповнений непо-

казної, скромної краси: ніжність відчуття, глибина пристрасті, свіжість і наївність вислову приносять серцю однакову втіху” [15, с. 145–146].

У час, коли К. Е. Француз писав про Шевченка, з особливою теплотою характеризуючи його поезію і співчутливо оповідаючи про його страдницьке життя, український поет був майже невідомий на Заході, ще не існувало перекладів бодай найголовнішого з його творчості, окрім уже згадуваної книжечки Й. Г. Обріста. Тож „можна з повним правом стверджувати, – відзначає професор Петро Рихло, – що Француз був одним з найбільш ранніх adeptів Шевченка в Західній Європі, який ще в 70-ті роки XIX ст. чимало зробив для популяризації його імені й творчості поза межами України” [15, с. 15, с. 15]. Та найголовніше, мабуть, у тому, що К. Е. Француз торував шляхи науковому шевченкознавству, відкривав Шевченка самим українцям, доводив до їхньої свідомості те, заради чого жив і творив великий поет. Утискувані із Заходу і Сходу, „малороси”, на його думку, пізнали завдяки Шевченкові те, що „було славою їхньою нації”, завдяки чому „вони все-таки оберігають свою народність, свою народну поезію, свою літературу. Вони скоряються, але не здаються, і воістину жоден ураган ніколи не зможе змести їх з їхньої землі” [15, с. 243].

Ці слова, мовлені діячем іншої національності, представником однієї з найпереводіших європейських культур, додавали українцям стійкості, витривалості й мужності на крутих перевалах світової історії, осяювали світлом надії на шляху до власної держави.

Отже, буковинська шевченкіана першого періоду свого розвитку позначена різними формами й способами поширення і популяризації творів великого поета, вшануванням його пам’яті, зародженням на теренах краю наукового шевченкознавства, зокрема німецькомовного.

Література

1. Батталья Гвідо // Шевченківський словник: У 2 т. – Т. 1. – К., 1976. – С. 58–59.
2. Буковинські товариства рускі // Буковина. – 1886. – 1 квіт. – С. 5.
3. Вознюк В. Перше пошанування Кобзаря у Чернівцях 29 лютого (за ст. ст.) 1864 року // Буковина. – 2009. – 19 трав.
4. Воробкевич С. І. Вибрані твори / Упоряд., підг. текстів, передм. приміт. П. Никоненка, М. Юрійчука. – К.: Дніпро, 1987. – 358 с.
5. Коржупова А. П. Боротьба за Шевченка на Буковині (кінець XIX – початок XX ст.) // 36. праць восьмої наукової шевченківської конференції. – К., 1960. – С. 287–288.
6. Маковей О. Життєпис Осипа Юрія Гординського-Федьковича / За ред. Б. І. Мельничука, Л. М. Ковалець, О. В. Добржанського, К. М. Лук’янюка. – Чернівці: Золоті литаври, 2005. – 432 с.
7. Мельничук Б. Сторінки історії літературного життя в Чернівцях // Чернівці: Історія і сучасність. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – С. 387–430.
8. Никоненко П. Буковинський Жайвір. Сторінки життєпису Сидора Воробкевича. – Чернівці – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. – С. 324 с.
9. Никоненко П. М., Юрійчук М. І. Сидір Воробкевич: Життя і творчість. – Чернівці: Рута, 2003. – 208 с.
10. Погребенник Ф. Шевченко в творчості прогресивних письменників Буковини (друга половина XIX – початок XX ст.) // 36. праць двадцять третьої наукової шевченківської конференції. – К.: Наук. думка, 1979. – С. 156–163.
11. Рихло П. Від Тиролю до Буковини: Йоганн Георг Обріст як речник українсько-австрійських літературних зв’язків // Буковинський журнал. – 2003. – Ч. 3-4. – С. 224–235.
12. Сімович В. Праці: У 2 т. – Т. 2: Літературознавство. Культура. – Чернівці: Книги – XXI, 2005. – 904 с.
13. Смаль-Стоцький С. Т. Шевченко. Інтерпретації. – Черкаси: Брама, 2003. – 376 с.
14. Федькович Ю. Осьмий поменник Тарасові Григоровичеві Шевченці на вічну пам’ять // Федькович Юрій. Твори. – Т. 1. – Ч. 1. – Чернівці: Буковина, 2004. – 272 с.
15. Француз К. Е. Ucraina. Культурологічні нариси / Пер. з нім., передмова й коментар Петра Рихла. – Чернівці: Книги XXI, 2010. – 292 с.
16. Шевченкознавство // Шевченківський словник: У 2 т. – Т. 2. – К., 1976. – С. 379–387.
17. Шевченкіана // Словник української мови: В 11 т. – Т. 11. – К.: Наук. думка, 1980. – С. 435.